

Hysterese

Een belangrijk kenmerk van de natuur is de neiging tot het vormen van complexe structuren met een ingebakken weerstand tegen verandering. De een ziet hier de hand van een hogere macht in, voor de ander is het het gevolg van een ragfijn spel gespeeld door zelf-zuchtige genen. Dit betekent overigens niet dat de boel stilstaat, de levende natuur moet zich nu eenmaal plooiën naar de niet levende omgeving. Opvallend daarbij is dat wanneer die omgeving ineens verandert, de natuur eerst flink pas op de plaats lijkt te maken alvorens schoksgewijs en snel om te slaan naar een situatie die weer in evenwicht is met de omgeving. Ook de weg terug kenmerkt zich door veel weerstand waarbij de omstandigheden tot ver beneden het eerdere omslagpunt moeten terug veranderen voordat de omslag in de omgekeerde richting plaatsvindt.

Dit fascinerende mechanisme, hysterese genaamd, speelt een belangrijke rol in ons oppervlaktewater. Helder en plantenrijk water dat wordt belast met een overmaat aan voedingsstoffen, blijft lang helder. Maar ineens is de rek eruit en slaat meer of plas in een zeer korte tijd om in troebel algenrijk water zónder waterplanten. Ook deze situatie is hardnekkig en verzet zich wederom tegen verandering. Maatregelen gericht op het terugdringen van de hoeveelheid voedingsstoffen resulteren dan ook niet direct in het gewenste effect. Pas wanneer de hoeveelheid voedingsstoffen tot (ver) onder het oorspronkelijke niveau wordt teruggebracht, slaat de boel weer om naar de uitgangspositie. Goedbedoelde pogingen om het een en ander via drastisch ingrijpen in de visstand te versnellen, bleken uiteindelijk wishful thinking.

Hysterese kent ook een sociale variant en opmerkelijk genoeg treffen we die ook in de waterwereld aan. Waarschijnlijk als gevolg van groepsdruk of –dunk willen diverse waterbeheerders nog steeds niet inzien dat voorheen troebele plassen en meren in een zeer korte tijd zijn omgeslagen naar glashelder water. Het resultaat van een gedegen waterkwaliteitsbeheer waar ons geïndustrialiseerde en intensief bebouwde land trots op mag zijn. De weerstand tegen de acceptatie dat het echt de goede kant op gaat met ons oppervlaktewater, blijkt echter zeer groot. Zo groot dat ondanks het feit dat een sterk groeiend aantal wateren bodemzicht kent, er in de betreffende wateren nog steeds wordt ingezet op een verdere terugdringing van de nutriëntenbelasting, waarbij nota bene zelfs het ruimen van vis weer uit de kast dreigt te worden gehaald. Slechts weinigen lijken zich te realiseren dat het omslagpunt reeds is gepasseerd, veel water inmiddels op Ouwe Klare lijkt en de daarmee hand in hand gaande waterplantenbegroeiing in toenemende schaal voor overlast zorgt. In de snel helder wordende meren wordt steeds zwaarder geïnvesteed in het verder terugdringen van de nutriëntenbelasting, waarbij soms drastische maatregelen als het volplempen van wateren met fosfaatbindende zouten worden voorgesteld. Iedere kritiek hierop wordt stelselmatig plat gemaaid met “het moet van de KRW”. Het besef wil maar niet komen dat het verder verschrompelen van wateren zonder de natuurlijke dynamiek van het systeem te herstellen, leidt tot nagenoeg steriele systemen en het instorten van visbestanden en andere componenten van het ecosysteem zoals visetende watervogels. Het lijkt op een geval van sociale hysterese waarbij het omslagpunt helaas nog niet in zicht is.

Wordt het daarom niet tijd dat we de focus van het rücksichtslos, tegen steeds hogere kosten, verder terugdringen van nutriënten niet voorzichtig gaan verleggen naar het herstel van het systeem zelf? Dat we eindelijk eens accepteren dat Nederland van nature een voedselrijke delta is en dat hier ook nog eens bijna 17 miljoen mensen boven op elkaar wonen? Een wat natuurlijker peildynamiek, vloeiende zoet-zout-overgangen en meer ruimte voor onze rivieren, leveren in de meeste gevallen veel meer op tegen minder kosten. En dan hebben we het nog niets eens gehad over al die burgers die in maart 2015 het bestaansrecht van ons waterschapsbestel veilig moeten gaan stellen. Dichtgegroeide wateren -hoe helder ze ook mogen zijn- en afnemende visbestanden werken daar in ieder geval niet aan mee.

Marco Kraal, Hoofdredacteur